

Znaleziska przedmiotów sztuki mezolitycznej w Polsce należą do najwybitniejszych dzieł europejskiego mezolitu. Znane do tej pory wyroby, zdobione ornamentem rytym artefakty z kości i poroża, mają wysoką wartość poznawczą i są nieocenionym źródłem do badania kultury dawnych łowców i zbieraczy. Dotychczasowe badania nad tymi wyjątkowymi znaleziskami skupiały się przede wszystkim na ich walorach estetycznych i stylistycznych. Jedynie w sposób ogólny badano technologię ich wykonania, sposoby zdobienia oraz ślady użytkowania. W dawnych badaniach posługiwano się przede wszystkim makroskopową obserwacją powierzchni przedmiotów oraz linii rytowanych tworzących ornament. Stosowano również niekiedy proste mikroskopy optyczne. Metody te nie dawały możliwości dokładniejszego odtworzenia sposobu wykonania artefaktów, techniki ornamentacji i śladów użytkowania przedmiotu.

Celem badań prowadzonych w ramach niniejszego projektu jest rekonstrukcja społecznego i rytualnego znaczenia mezolitycznych przedmiotów sztuki. Realizację tego celu umożliwią kompleksowe badania ornamentów oraz śladów obecnych na powierzchniach tych artefaktów. Na podstawie dotychczasowych badań można bowiem przyjąć hipotezę, że przedmioty te kumulują na swej powierzchni kompleksowe ślady ich wykonania i użytkowania. Nasze badania umożliwią poznanie swego rodzaju „historii życia” (biografii) tych przedmiotów. Biografia taka obejmuje: proces wykonania przedmiotu (wybór surowca i zabiegi technologiczne), wykonanie ornamentyki (liczba wykonawców, fazy zdobienia, technika rycia), użytkowanie przedmiotu (ślady ścierania, niszczenia i in.), porzucenie artefaktu. Odtworzenie wydarzeń z wszystkich faz funkcjonowania wyrobów zdobionych w danej społeczności będzie możliwe dzięki zastosowaniu najnowocześniejszych metod analitycznych z zakresu różnych nauk. Podejście multidyscyplinarne przyczyni się do uchwycenia różnych aspektów wykonania i użytkowania tych wyjątkowych artefaktów. Interpretacja odkrytych śladów umożliwi rozwiązanie zasadniczej kwestii – jak z perspektywy społecznej i rytualnej wyglądało formowanie tych przedmiotów i jak się nimi posługiwano.

Szczegółowe badania obejmą artefakty zdobione zdeponowane w różnych instytucjach. Sposób postępowania badawczego przyjęty w projekcie ma na względzie wyjątkową wartość tych przedmiotów jako dóbr kultury oraz konieczność jak najkrótszego ich wycofania z wystaw muzealnych. W pierwszej fazie realizacji projektu (6 miesięcy) przedmioty zdobione trafią do Wrocławia. Zostaną one poddane kompleksowej dokumentacji rysunkowej i fotograficznej przy użyciu najnowszych metod zdjęciowych. Następnie wykonane zostaną modele komputerowe 3-D wszystkich przedmiotów oraz ich odlewy z żywicy epoksydowej. Wykonanie odlewów nie stanowi zagrożenia dla artefaktów z kości i poroża i umożliwia wierne odwzorowanie ich powierzchni z dokładnością do 1 mikrometra. Taka dokładność pozwoli na badanie powierzchni i ornamentów na wykonanych kopiach żywicznych. Dzięki pracy z ich zastosowaniem przedmioty zdobione nie ulegają zniszczeniom (starcia powierzchni, mikrouszkodzenia) oraz mogą zostać szybko zwrócone placówkom muzealnym. Ponadto kopiami żywicznymi można swobodnie manipulować (ciąć, napylenie) na potrzeby obserwacji mikroskopowych). Pod koniec tej fazy badawczej oryginały przedmiotów zostaną poddane analizie paleozoologicznej, a następnie z obiektów tych pobierzemy próby na badania genetyczne, radiowęglowe i chemiczne, po czym wrócą one do macierzystych muzeów.

W drugiej fazie projektu (12 miesięcy) zostanie oznaczony wiek obiektów (metoda radiowęglowa). Próby kości i poroża zwierząt, z których wykonano artefakty, będą podstawą badań paleogenetycznych. Próbkę chemiczną zostaną zbadane metodami spektrometrycznymi i mikroskopowymi, które umożliwią odkrycie substancji wypełniających ornament rytowy oraz pokrywających powierzchnię przedmiotów. Badania techniki wykonania linii ornamentu i śladów mechanicznych na powierzchni przedmiotów zostaną przeprowadzone za pomocą makroskopowej analizy śladów, obserwacji mikroskopowych oraz analizy modeli 3D. Zgodnie z dotychczasowymi doświadczeniami badawczymi tylko użycie wielu metod rejestracji i analizy śladów umożliwi dobre wyniki. Jednocześnie prowadzone będą badania eksperymentalne, które obejmą produkcję replik przedmiotów zdobionych i ich ornamentyki za pomocą różnych technik i narzędzi krzemiennych oraz pracę za pomocą tych replik. Badania porównawcze śladów na replikach i kopiach żywicznych umożliwią interpretację śladów oryginalnych. Na koniec spróbujemy również ustalić kontekst osadniczy znalezisk sztuki mezolitycznej, prowadząc badania archeologiczne w okolicach miejsca ich odkrycia.

W trzeciej fazie projektu (6 miesięcy) wyniki przeprowadzonych badań posłużą do odtworzenia biografii poszczególnych przedmiotów. Różne wydarzenia dotyczące ich wykonania, użytkowania i porzucenia zostaną zinterpretowane z punktu widzenia życia społecznego i rytualnego dawnych łowców i zbieraczy. W tej fazie przeprowadzimy badania porównawcze z innymi przedmiotami sztuki mezolitycznej Europy. Dzięki podjętym badaniom lepiej poznamy mechanizmy społeczne i religijne, które stały u źródeł produkcji i wykorzystania przedmiotów zdobionych przez mezolitycznych łowców i zbieraczy. Chociaż zastosowane w projekcie metody badawcze są znane i praktykowane w archeologii, nigdy nie użyto ich w podobnym zestawie do badania przedmiotów sztuki. Z tego względu na ich podstawie będziemy mogli odkryć i zinterpretować fakty dotąd nieznanne w przypadku mezolitycznych przedmiotów zdobionych. Zastosowany zestaw metod ma szansę stać się wzorcem, jaki będzie obowiązywał w badaniach nie tylko przedmiotów sztuki mezolitycznej, ale również tych artefaktów zdobionych, które pochodzą z innych okresów.